

**KAZUO İŞİQURO YARADICILIĞINDA ASİYA HƏYATI VƏ
MƏDƏNİYYƏTİNİN BƏDİİ ƏKSI**

(“Dəyişən dünyanın rəssamı “ romanının materialları əsasında)

Turan Kərimli

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Azərbaycan Dillər Universiteti, Azərbaycan
E-mail: turankarimli@mail.ru

<https://doi.org/10.59849/iscapltmt.2024.154>

Xülasə. Araşdırmada Yapon əsilli, Britaniya yazıçısı və Nobel mükafatçısı Kazuo İşiquro yaradıcılığında xüsusi yeri ilə seçilən “Dəyişən dünyanın rəssamı” romanında müharibədən əvvəlki və sonrakı Asiya həyatı və mədəniyyətinin bədii təsviri müəyyən çalarları ilə diqqəti cəlb edir. Ədibin Asiya mənşəli olması onu uğura aparan yolda işini daha da asanlaşdırmışdır. Uzun illər İngiltərədə yaşamasına baxmayaraq o, yapon mədəniyyətini, tarixini, fəlsəfəsini əsərlərində təbliğ etmişdir. Kazuo İşiquro “Məni heç vaxt tərk etmə”, “Təpələrin solğun mənzərəsi”, “Günün qalıqları” romanları ilə dünyanın tanınmış yazıçısına çevrilmişdir. “Dəyişən dünyanın rəssamı” romanında o, tarixin konkret mərhələsinin portretini özünəməxsus şəkildə yaratmışdır.

Kazuo İşiquronun 1986-cı ildə nəşr olunan “Dəyişən dünyanın rəssamı” əsəri realist romandır, yaxşı və pis tərəfləri ilə Yaponiyanın real həyatını olduğu kimi əks etdirir. Romanda keçmiş və indiki Yaponiya II Dünya müharibəsindən sarsılmış rəssamın gözü ilə müqayisə edilir. Əsərin qəhrəmanı Masuci Ono faciəli şəkildə oğlunu və həyat yoldaşını müharibədə itirmiş, iki qızı və nəvəsi ilə birlikdə yaşayan təqaüdcü rəssamdır. Hadisələr Naqasaki və Xirosimanın bombardman edilməsindən sonra baş verir. Bu travmatik hadisələr Ononu sakit buraxmır. O, daim keçmişini xatırlayır, Yaponiyanın müharibədən əvvəl və sonrakı mənzərəsini canlandırmağa çalışır.

Romanda cəmiyyətdəki mədəni dəyişikliklər Ononun özünü yad hiss etməsinin yeganə səbəbi deyildir. Onun iki qızı Setsuko və Norikonun taleyi də Ononu narahat edir. Norikonun evliliyi üçün danışqlar romanın mərkəzi süjet xəttinə çevrilir. İlk danışqlar uğursuzluqla nəticələnir və talibin ailəsi Miyakes geri çəkilir. Ono Setsuko tərəfindən danışqların pozulmasına səbəb olduğu üçün günahlandırılır. Yapon mədəniyyəti yaxın ailə münasibətləri, valideyn hörməti və evlilik üçün tənzimləmələr də daxil olmaqla dəyərləri ilə tənqid atəşinə tutulur.

Açar sözlər: Kazuo İşiquro, Yaponiya, “Dəyişən dünyanın rəssamı”, Asiya, müharibə, multikultural yazıçı, identiklik

Artistic reflection of Asian life and culture in the work of Kazuo Ishiguro
(Based on the materials of novel “An artist of the Floating World”)

Turan Karimli

Doctor of Philosophy in Philological sciences
Azerbaijan University of Languages, Azerbaijan
E-mail: turankarimli@mail.ru

Abstract. In the research, the novel “An Artist of the Floating World”, which is distinguished by its special place in the work of Japanese-born British writer and Nobel laureate Kazuo Ishiguro, draws attention with certain nuances of the artistic depiction of Asian life and culture before and after war. The Asian origin of the writer made his work on the road to success even easier. Despite living in England for many years, he promoted Japanese culture, history, and philosophy in his works. Kazuo

Ishiguro became a well-known writer in the world with the novels “Never Let me go”, “A Pale View of Hills”, “Remains of the Day”. In the novel “An Artist of the Floating World” he created a portrait of a specific stage of history in his own way.

Kazuo Ishiguro’s “An Artist of the Floating World”, published in 1986, is a realistic novel that reflects the real life of Japan, both good and bad sides. The novel compares past and present Japan through the eyes of an artist shaken by World War II. The hero of the work, Masuji Ono, is a retired artist who tragically lost his son and wife in the war, and lives with his two daughters and grandson. The events take place after the bombing of Nagasaki and Hiroshima. These traumatic events do not leave Ono alone. He constantly remembers the past, tries to revive the landscape of Japan before and after the war.

The writer, in turn, gets to immerse himself in the ocean of memories with the main characters of the work. At the beginning of the novel, the importance of honor and respect is emphasized through Ono’s experience of buying a house. Ono wants to buy Akira Sugimura’s house, but since he is no longer alive, her daughters are responsible for selling it. Sugimura’s daughters value all customers and choose Ono even though he is not a rich man. They say: “This is important for us,” he continued, “the house built by my father should go to a person whom he likes and deems worthy.” Of course, circumstances force us to consider financial affairs, but this is a secondary issue”. Cultural changes in society, it was not the only reason Ono feels alienated in the novel. The fate of her two daughters, Setsuko and Noriko, also worries Ono. Negotiations for Noriko’s marriage become central to the novel. Ono is blamed by Setsuko for causing the negotiations to break down. Japanese culture has been criticized for its values, including close family relationships, parental respect, and arrangements for marriage.

Keywords: Kazuo Ishiguro, Japan, “An Artist of the Floating World”, Asia, War, multicultural writer, identity

Kazuo İşıqurunun “Dəyişən dünyanın rəssamı” əsəri İkinci Dünya müharibəsindən sonrakı dövrdə Yaponiyanın mədəni və siyasi mənzərəsinin valehedici kəşfi kimi dayanır. İkinci Dünya müharibəsindən sonrakı Yaponiya fonunda povest müstəmləkəçilik təqiblərinin nəticələri və qlobal münaqişənin dəyişdirici təsiri ilə mübarizə aparan cəmiyyətdə baş verir.

Kazuo İşıquro yaddaş, yaddaşsızlıq və onların müxtəlif simaları haqqında bol-bol yazan məhsuldar müasir romançı və qısa hekayələr ustasıdır. Romanlarının hamısında mövzu və konsepsiya yaddaş məsələsidir. Yaddaş müəllifin romanlarının sütununu təşkil edir və o, onun müxtəlif növ travmalar və onun insan həyatına təsirini necə düşündüyünü araşdırır. Yaponiyadan köçüb İngiltərədə məskunlaşdıqdan sonra ilk romanlarında Yaponiyaya nəzər salır, sonrakı romanlarında isə İngiltərə və Çinə köçür. Kazuo İşıquro hər zaman bildirir ki, o, yaddaşında Yaponiya ilə bağlı, sadəcə, parçalanmış xatirələrini saxlayır və yapon mədəniyyətindən daha çox Qərb ədəbi ənənəsinə yaxınlıq duyur. Məsaiblərinin birində yazıçı özünü “ırqı cəhətdən yapon olan, daha doğrusu, “yapon kimi görünən” birisi kim təsvir edir. Çünki onun fikrincə, “İngiltərədə illərlə yaşadıqdan sonra “yaponluğu” bir qədər yoxa çıxıb” [3, s. 27].

Yaponiyadan köçüb İngiltərədə məskunlaşdığı üçün onun dual şəxsiyyətləri və yaddaşı var. Onun üçün bütün romanlarında görünən müharibələr səbəbindən yaddaş həmişə zəifləyir. Buna görə də onun romanlarında amneziya həlledici rol oynayır. Araşdırma üçün seçilmiş mənbələrdə həm “Üzən dünyanın rəssamı” romanının baş qəhrəmanı Ono, həm də “Təsəllisiz” romanının qəhrəmanı Rayder müharibələr səbəbindən yaddaşlarını itiriblər və onlar daim keçmişlərini axtarırlar: Ono bədii yaradıcılığı ilə keçmişini xatırlayır: təqaüdçü rəssam, Ryder isə konsert vermək üçün mərkəzi Avropa şəhərinə gələn məşhur pianoçudur. Bir sənətçi kimi Kazuo İşıquro Asiyadan Avropaya köçüb, Rayder naməlum Avropa şəhərində konsert verməkdən əziyyət çəkdiyi, özünü yaxşı ifa etmək üçün rahatlıq

tapmalıdır. Eyni şəkildə Avropa şəhərində yaşamaq problemi olan onunla razılaşmayan İşıquro əziyyət çəkir. Amma özü bilmədən romanlarında bunları nəql edir. “Dəyişən dünyanın rəssamı” romanında yaşlı rəssam Masuci Ononun xatirələri bədii əksini tapır. Əsərin qəhrəmanı Masuci Ono faciəli şəkildə oğlunu və həyat yoldaşını müharibədə itirmiş, iki qızı və nəvəsi ilə birlikdə yaşayan təqaüdcü rəssamdır. Hadisələr Naqasaki və Xirosimanın bombardman edilməsindən sonra baş verir. Bu travmatik hadisələr Ononu sakit buraxmır. O, daim keçmişini xatırlayır, Yaponiyanın müharibədən əvvəl və sonrakı mənzərəsini canlandırmağa çalışır. [5, 6, s.80-90, 10-150].

O, Yaponiyada müharibədən əvvəlki dövrdə rəssam kimi həyatını xatırlamağa çalışır. Müharibə dövründə ailə üzvlərini, dostlarını, xoşbəxt həyatını itirdiyi üçün onun xatirələri qeyri-real hekayələrlə doludur. İşıquronun əvvəlki romanı “Təpələrin solğun mənzərəsi” kimi, bu roman da müharibə problemlərindən, insan şüurunda çoxlu travmalar yaratdığından bəhs edir. “Yapon mədəniyyətinə xas izləri özündə ehtiva edən “Təpələrin solğun mənzərəsi” əsərinin ani uğuru ilə “yapon siması” və “yapon adı” etiketə çevrilərək ədibi uzun illər tərk etməmişdir” [4, s. 6]. “Dəyişən dünyanın rəssamı” romanında o, tarixin konkret mərhələsinin portretini özünəməxsus şəkildə yaratmışdır.

Roman hekayənin əsas qəhrəmanı Masuci Ononun evi və qaldığı yerlərin təqdimatı ilə başlayır. Ono bütün hekayəni danışmağı səbirsizliklə gözlədiyi üçün sanki oxucunu evə dəvət edir: “Buralarda hər kəsin hələ də *“Tərəddüd körpüsü adlandırdığı balaca taxta körpü və günəşli bir gündə həmin körpüdən başlayan cığır tutub sərt yoxuşu üzüyuxarı qalxsanız, az sonra təpədəki qoşa qinkqo ağacının arxasından mənim evimin damını görə bilərsiniz. Hətta bu cür nəzərəcərpacaq yerdə olmasaydı belə, ev yenə sizin diqqətinizi cəlb edərdi. Çünki ətrafındakı bütün evlərdən fərqlənir və siz cığırı qalxdıqca istər - istəməz bu cür evə sahib olan adamın varlı olduğunu fikirləşə bilərsiniz. Görəsən o kimdir?”* [1, s.5]

Masuci Ono rəssam kimi işindən ayrıldıqdan sonra Naqasakidə şəhərə yaxın bir evə sahibdir. O, həyat yoldaşını və oğlunu müharibədə itirib və iki qızı ilə qalıb: böyük qızının uğurlu evliliyi var və kiçik qızı Narikonun ailə qurması üçün narahatlıq keçirir. Romanda nəvəsinin ona çoxlu suallar verərək keçmiş xatırlatması nəql olunur.

Bu, Ononun müharibədən sonrakı dövrdə necə tənhalıq əzabını çəkdiyini və içində yığılan keçmişini izah edəcək birini necə axtardığını göstərir. Sənətini faşist yanaşmasına çevirərək səhvə yol verdiyi keçmişindən məmnun olmadığı üçün bütün keçmişini danışacaq biri lazımdır. Sənətə və estetikaya faşist yanaşan hökumətin keçmiş olduğu görə təəssüflənir. İncəsənətə demokratik yanaşmaya istənilən hakimiyyət sosial travma yaradır. Eyni şəkildə müharibələrarası dövrdə Naqasaki cəmiyyəti və xalqı, təhsil və gələcəyə ümitsizliyə görə əziyyət çəkir.

Ono evini almağa kömək edən tələbələrle həyatını xatırlayır. O, rəssamlığı böyük sevgi ilə öyrədən çox yaxşı müəllim idi. Beləliklə, köhnə tələbələri müəllimlərinin Naqasakidə təqaüdə çıxdıqdan sonra yeni ev almağa kömək etməyə gəldiyi vaxtları yadına salır: *“Mənim kimi bir adamın Akira Suqimuranın o möhtəşəm və dəbdəbəli evini satın ala bilməsi reallıqdan çox uzaq görünürdü. Hətta bu barədə düşünmək belə absurd və mənasız idi. Odur ki, şagirdimin bu təklifinə əhəmiyyət vermədim. Amma şagirdimin mənə belə bir evi layiq görməsi heç də təəccüblü deyildi. Sadəcə, həmişə olduğu kimi onlar mənə hədsiz hörmət göstərir və böyük dəyər verirdilər, onların gözündə mən belə bir evdə yaşamağa layiq insan idim”* [1, s.7].

Bu həm də evinə olan xatirəsini təsvir edir, çünki Masuci Ono, iki qızı və nəvəsi ilə gələcək həyatını bu evdə axtarır. Yaddaşı tez bərpa olsa da, keçmiş xatirələr onu rahat buraxmır. Kazuo İşıquro beş yaşında Yaponiyadan İngiltərəyə köçsə də, erkən uşaqlığını keçirdiyi evini xatırlayır. Hər kəs üçün uşaqlıq xatirəsi gələcək üçün ilham mənbəyidir.

“Dəyişən dünyanın rəssamı” və “Günün qalıqları” haqqında Valeri Purton belə qeyd edir: “İşıquronun öz personajlarının xarakterini tədricən açması yapon mədəniyyətinin zərif təmkininin təsiri altındadır və onun sənətinin özünəxas təbiətidir” [2, s.17]. Ənənəvi yapon mədəniyyətində qonağı qəbul etmək həm lütfkarlıq, həm də rəsmilik tələb edən əhəmiyyətli bir vəzifədir. Ono, şəxsi

mübarizələrinə və müharibə zamanı iştirakına görə günahkar olmasına baxmayaraq, qonaqlarla qarşılıqlı əlaqədə ləyaqət və hörmət hissini qorumağa çalışır. Bunun göstərilmə yollarından biri də onu ziyarət edənlərə, xüsusən də keçmiş tələbələrinə və tanışlarına münasibətidir. Yapon qonaqpərvərlik adətlərini əks etdirən tərzdə çay və ya yemək təklif edərək, onların rahat və hörmətli hiss etmələrini təmin edir. Bu, Ononun bir zamanlar peşəsinin və sosial statusunun ona bəxş etdiyi ləyaqət və hörmətin bir görünüşünü saxlamaq söylərinin bir hissəsidir.

Ədib də, öz növbəsində, əsərin əsas personajları ilə xatirələr nəhrinə qərq olur. Romanın əvvəlində Ononun ev almaq təcrübəsi vasitəsilə şərəf və hörmətin vacibliyi vurğulanır. Ononun almaq istədiyi ev Akira Suqimuranın evidir, lakin o, həyatda olmadığı üçün onun satılması məsuliyyətini qızları üzərinə götürür. Suqimuranın qızları bütün müştəriləri qiymətləndirir və Ono zəngin adam olmasa da, onu seçirlər. Deyirlər: *“Bu bizim üçün əhəmiyyət kəsb edir”, – deyə davam etdi, “atamın inşa etdiyi ev onun bəyəndiyi və layiq bildiyi insana keçməlidir. Əlbəttə, şərait bizi maliyyə işini nəzərə almağa məcbur edir, lakin bu, ikinci dərəcəli məsələdir”* [1, s.10].

Müharibə bəşər tarixində həmişə ya qələbə, ya da uğursuzluq gətirir. Bir çox ölkələr müharibələrin və onların nəticələrinin ictimai-siyasi, mədəni və psixoloji sahədə yaratdığı travmalardan əziyyət çəkiblər. Müharibə zonaları kütləvi ölüm nisbəti, iztirab, təəssüf və insan itkiləri ilə nəticələnən çoxsaylı qırılmaların və iğtişaşların şahidi olub. 20-ci əsrdə iki dünya müharibəsi, Mədəni inqilab, bir çox ölkələr arasında baş verən müharibələr, yaddaşsızlıq adlanan yaddaş sındırdı. Kazuo İşıquronun yazılarında yaddaş və yaddaşsızlığın üstünlük təşkil etdiyinə rast gəlmək olar. Müharibədə iştirak edən bütün ölkələrin yaddaş pisdır, insan və təbiət də daxil olmaqla bütün yaxşı şeylər itirilmişdir.

Romanda cəmiyyətdəki mədəniyyət dəyişikliyi Ononun özünü yad hiss etməsinin yeganə səbəbi deyil. Onun iki qızı Setsuko və Noriko da Ononu dərindən uzaqlaşdıran insanlardır. Norikonun evliliyi üçün aparılan danışıqlar romanın mərkəzində dayanır. İlk danışıqlar uğursuzluqla nəticələnir və talibin ailəsi Miyakes geri çəkilir. Ono Setsuko tərəfindən danışıqların pozulmasına səbəb olduğu üçün günahlandırılır, ona görə də o, daha çox məyusluq yaşayır.

Ono keçmişi ilə bağlı tərəddüdlərini və münəqişələrini aradan qaldırır, sorğu-sual etməyi dayandırır, keçmiş əməllərinə görə özünü günahlandırır və yeni bir baxışla özünü yeni şəraitə uyğunlaşdırır. Şafferlə söhbətində İşıquro kitabın sonunda qarışıq ümidin olduğunu izah edir: *“Yeni nəsillə Yaponiya yenidən dirçələcək”* [3, s.11]. Ono heç vaxt ölkəsini tərk etmir, lakin ömrünün sonuna qədər Amerikanın təsiri ilə öz ölkəsində yadlaşma və köçkünlük hisslərindən yan keçə bilmir.

Müəllif romanın əsas qəhrəmanının emosionallığına yönəldib üsyan, personajlara roman boyu iztirab, utanc, çətinlik və aralıq sevinc hallarına yenidən baxmağa imkan verir. Əslində, İşıquro yaddaş səyahətindən personajların daxilində güclü qüvvə kimi istifadə etdi, keçmişlə indiki arasında yellənərək onları azad etdi, təcrübələrini ortaya qoydu. Yaddaş səyahətindən bu şəkildə istifadə təkcə oxucuları valeh etmir, həm də romanın ab-havasını formalaşdırır. Müəllif məharətlə baş qəhrəmana keçmişlə indiki arasında uçurumları məharətlə aradan qaldıraraq, baş verənləri diqqətlə, ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə xatırlamağa istiqamət verir. Bu məharətli yanaşma baş qəhrəmana əvvəlki mənliliyi və əvvəllər sıxışdırılmış xatirələri ilə barışmağa imkan verir və nəticədə təsəlli tapır.

Ədəbiyyat

1. Kazuo, İ. Dəyişən dünyanın rəssamı. – Bakı: Teas Press, 2018, 342 s.
2. Purton, V. The Reader in a Floating world: The Novels of Kazuo Ishiguro. The Literature of Place. Eds. Norman Page and Peter Preston. – London: Macmillan, 1993, p.170-79
3. Shaffer, B.W. Contemporary Literature: An Interview with Kazuo Ishiguro. University of Wisconsin Press, 2001 Spring, 42(1):1-14. <http://www.jstor.org/stable/1209082>
4. Vorda, A. Stuck on the Margins: An Interview with Kazuo Ishiguro Face to Face: Interviews

- with Contemporary Novelists. Eds. Allan Vorda and Daniel Stern. Houston: Rice UP, 1993, p.1-36
5. Исигуро, К. Там, где в дымке холмы / Пер. с англ. С.Л. Сухарева. – М.: 2007, 80 с.
 6. Исигуро, К. Художник зыбкого мира / Пер. с англ. И. Тогоевой. – М.: 2007, 150 с.